

УДК 343.13

DOI <https://doi.org/10.32782/chern.v2.2023.26>

Т. Б. Сенік
здобувач ступеня доктора філософії за спеціальністю «Право»
кафедри кримінального процесу та криміналістики
Львівського національного університету імені Івана Франка
orcid.org/0000-0002-6513-2536

УГОДА ПРО ПРИМИРЕННЯ СТОРІН ЯК ПІДСТАВА ВІДКЛАДЕННЯ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Потрібно закцентувати увагу, що одним із прогресивних положень Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) є запровадження в Україні відновного правосуддя, відоме ще як «медіація». Однак, у КПК законодавцем визначено лише окремі положення про порядок укладення угод про примирення. Адже інститут угод про примирення сторін є новим для кримінального судочинства, так як відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні. Особливістю цих двох інститутів є процесуальна економія строку судового розгляду, що гарантує дотримання безперервності судового розгляду.

У зв'язку з цим надалі здійснюється не дотримання процесуальних обов'язків учасниками кримінального провадження щодо відкладення судового розгляду у разі досягнення угоди про примирення, трапляються випадки неправильного застосування закону, як прокурорами, так і суддями під час судового розгляду, що тягне за собою порушення розумних строків та оскарження ухвалених судових рішень. Незважаючи на поширеність використання інститутів примирення сторін та відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні, наявна значна кількість суперечностей між судовою практикою та теорією. Особливістю відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні у разі примирення сторін на підставі угод, є те, що судом повинні бути встановлені відповідні обставини для дотримання процесуального порядку.

Аналіз судової практики надав можливість підсумувати суперечності між конкретними вироками та ухвалами суду із доктринальними положеннями. Справді, у разі укладення угоди про примирення суд зобов'язується відкласти судовий розгляд для забезпечення реалізації прав учасників судового провадження.

Тож, важливою гарантією дотримання прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження є угода про примирення, яка є способом забезпечення прав і законних інтересів учасників кримінального провадження. Окрім того, своєчасна угода про примирення сторін учасників кримінального провадження є важливою умовою реалізації прав учасників судового провадження та дотримання розумного строку.

Ключові слова: відкладення судового розгляду, кримінальне провадження, ухвала, угода про примирення, медіація, відновне правосуддя.

Senyk T. B. AGREEMENT ON CONCILIATION OF THE PARTIES AS A GROUND FOR POSTPONEMENT OF COURT PROCEEDINGS IN CRIMINAL PROCEEDINGS

It should be emphasized that one of the progressive provisions of the Criminal Procedure Code of Ukraine (hereinafter – CPC) is the introduction of restorative justice in Ukraine, also known as "mediation". However, in the CCP, the legislator has defined only separate provisions on the procedure for concluding conciliation agreements. After all, the institution of agreements on the reconciliation of the parties is new for criminal proceedings, as is the postponement of the trial in criminal proceedings. The peculiarity of these two institutes is the procedural economy of the term of court proceedings, which guarantees compliance with the principle of a reasonable term.

In this regard, the procedural obligations of the participants in the criminal proceedings regarding the postponement of the trial in the event of reaching an agreement on reconciliation are not observed in the future, there are cases of incorrect application of the law by both prosecutors and judges during the trial, which entails a violation of reasonable terms and appeal of the court decisions. Despite the widespread use of the institutions of conciliation of parties and postponement of trial in criminal proceedings, there is a significant amount of contradictions between judicial practice and theory. The peculiarity of postponing the trial in criminal proceedings in case of reconciliation of the parties on the basis of agreements is that the court must establish the relevant circumstances for compliance with the procedural order.

The analysis of judicial practice provided an opportunity to summarize the contradictions between specific verdicts and court decisions with doctrinal provisions. Indeed, in the event of a conciliation agreement, the court undertakes to postpone the trial in order to ensure the realization of the rights of the participants in the court proceedings.

Therefore, an important guarantee of the observance of the rights, freedoms and legitimate interests of the participants in criminal proceedings is the conciliation agreement, which is a way of ensuring the rights and legitimate interests of the participants in criminal proceedings. In addition, a timely agreement on the reconciliation of the parties to the criminal proceedings is an important condition for the realization of the rights of the participants in the court proceedings and compliance with a reasonable period.

Key words: postponement of the trial, criminal proceedings, resolution, settlement agreement, mediation, restorative justice.

Вступ. Відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні на підставі укладення угоди про примирення сторін, становить собою елемент інституту відкладення судового розгляду

у кримінальному судочинстві України. Незважаючи на важливе теоретичне значення і практичну затребуваність, це спосіб відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні

є недосліджений порівняно з іншими підставами відкладення судового розгляду. Показовим є той факт, що 16 листопада 2021 року Верховна Рада прийняла Закон України «Про медіацію» № 1875-IX. З огляду на це, Рекомендацією СМ/Rec(2018)8 Комітету Міністрів державам-членам щодо відновного правосуддя у кримінальних справах, прийнятою Комітетом Міністрів Ради Європи від 03 жовтня 2018 р. було запропоновано визначення «відновне правосуддя», що означає будь-який процес, який дозволяє особам, яким було завдано шкоди злочином, та особам, які несуть відповідальність за цю шкоду, у випадку їх добровільної згоди, активно брати участь у вирішенні питань, що виникають у зв'язку зі скоєнням правопорушення, за допомогою безсторонньої третьої сторони, яка має спеціальну підготовку.

З огляду на вищевикладене з'явилася ще одна підстава відкладення судового розгляду, яка невідображена у доктрині кримінального процесу України.

Тож, проблематика відкладення судового розгляду у зв'язку укладенням угоди про примирення сторін досі не була самостійно досліджуваною в сучасному кримінальному процесі України. В основному, науковці дають характеристику особливості кримінального провадження на підставі угод, які вже активно це досліджують, І.В. Гловчук, О.В. Капліна, В.В. Навроцька, В.О. Рибалко, Г.Ю. Саєнко, М.І. Хавронюк та ін.

Постановка завдання. У статті висвітлюється відповіді на запитання, чи відповідає потребам правозастосовної діяльності підстава відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні для забезпечення реалізації прав учасників судового провадження.

Результати дослідження. Засада рівності усіх учасників судового процесу перед законом і судом забезпечує гарантії доступності правосуддя та реалізації права на судовий захист, закріпленого в ч. 1 ст. 55 Конституції України [2]. Ця засада є похідною від загального принципу рівності громадян перед законом, визначеного ч. 1 ст. 24 Основного Закону України, і стосується, зокрема, сфери судочинства. Рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом передбачає єдиний правовий режим, який забезпечує реалізацію їхніх процесуальних прав. Тож, відповідно до ч. 4 ст. 56 КПК на всіх стадіях кримінального провадження потерпілий має право примиритися з підозрюваним/обвинуваченим і укласти угоду про примирення. Отже, така мирова угода може бути укладена у тому числі й на стадії досудового розслідування та судового розгляду. Тож, угоди про примирення або про визнання винуватості може ініціюватися в будь-який момент після повідомлення особи про підозру до виходу суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку.

Слід насправді зауважити, що одним із прогресивних положень КПК є запровадження в Україні відновного правосуддя. Однак, у КПК законодавцем визначено лише окремі положення про порядок укладення угоди про примирення.

У ч. 1 ст. 469 КПК зазначено, що угода про примирення може бути укладена за ініціативою потерпілого, підозрюваного або обвинуваченого. Домовленості стосовно угоди про примирення можуть проводитися самостійно потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим, захисником і представником або *за допомогою іншої особи* (однак, якої саме іншої особи, КПК України на жаль не дає роз'яснення, *наприклад*, в Республіці Італія – мировий суддя), погодженої сторонами кримінального провадження (крім слідчого, прокурора або судді).

Водночас ч. 7 ст. 469 КПК України містить вимогу, що слідчий, прокурор зобов'язані проінформувати підозрюваного та потерпілого про їхнє право на примирення, роз'яснити механізм його реалізації та не чинити перешкод укладенні угоди про примирення. Своєю чергою, у ч. 5 ст. 469 КПК України зазначено, що укладення угоди про примирення або про визнання винуватості може ініціюватися в будь-який момент після повідомлення особі про підозру до виходу суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку [3].

З метою забезпечення реалізації прав учасників судового провадження на укладення угоди про примирення суд зобов'язаний відкласти судовий розгляд [7].

В інформаційному листі ВСС України від 5 жовтня 2012 р. № 223-1446/0/4-12 «Про деякі питання порядку здійснення судового розгляду в судовому провадженні у першій інстанції відповідно до Кримінального процесуального кодексу України» вказано, що участь потерпілого в судовому розгляді є обов'язковою, якщо кримінальне провадження здійснюється у формі приватного обвинувачення або в судовому провадженні розглядається угода про примирення потерпілого з підозрюваним, обвинуваченим чи ухвала про відмову в її затвердженні та ін. [1].

У зв'язку з цим, у ст. 341 КПК Грузії зазначено, що за неможливості розгляду справи внаслідок неприбуття в судові засідання кого-небудь з викликаних осіб або у зв'язку з необхідністю витребування нових доказів, складання і вручення прокурором нового обвинувального акту або *проведення процедури медіації*, укладення угоди, суд постановляє ухвалу про відкладення розгляду справи на певний строк. Одночасно суд має право зобов'язати сторін забезпечити явку відповідно свідків обвинувачення і захисту, а також інших осіб, викликаних в судові засідання. За необхідності суд сприяє сторонам в отриманні доказів, про які ними було заявлено клопотання [4].

Аналогічний підхід викладений у чеській кримінально-процесуальній доктрині – у судовому провадженні за згодою потерпілого, суд може ухвалити рішення щодо затвердження угоди про примирення. За ст. 219 КПК Чехії, суд відкладає судовий розгляд, якщо виникла перешкода, через яку основний розгляд не може бути проведений або продовжений, призначаючи день наступного судового розгляду [8].

Подібною за правовою природою та способом відкладення судового розгляду є кримінально-процесуальне право Італії, де укладення мирової угоди відображено окремим актом, а саме ст. 35 «Положення про кримінальну юрисдикцію мирових суддів» (*Disposizioni in materia di competenza penale del Giudice di Pace*). У ч. 3 ст. 35 відображено, що мировий суддя може винести розпорядження про відкладення судового розгляду на період, що не перевищує трьох місяців, якщо обвинувачений під час судового розгляду заявляє, що буде мати можливість виконати зобов'язання, зазначені в ч. 1 цієї статті та наведе докази, що не мав можливості виконати приписи угоди раніше [9].

Так, правозастосовна практика в Україні передбачає відкладення судового розгляду на період більший чим необхідний для укладення мирової угоди та примирення учасників кримінального провадження. Зокрема, колегія суддів судової палати з розгляду кримінальних справ Львівського апеляційного суду постановила частково задовільнити ухвалу про примирення сторін кримінального провадження, адже затверджену угоду про примирення обвинувачений підписував з 20 серпня 2020 року, тобто з цього часу і до дня винесення вироку пройшло більше року, однак обвинувачений з потерпілою розраховувався, приніс свої вибачення, і вона дійсно не має до нього жодних матеріальних претензій [5].

Тож, вітчизняне кримінально-процесуальне законодавство у ст. 479 КПК, передбачає, що відшкодування шкоди потерпілому у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення може відбуватися на підставі угоди про примирення або без неї. Проте якщо потерпілий бажає відмовитися від обвинувачення, то в межах кримінального провадження укласти угоду про примирення, в якій буде визначений порядок відшкодування заподіяної шкоди, він вже не зможе, бо у ст. 471 КПК не передбачається можливість узгодження сторонами відмови від обвинувачення.

Беручи до уваги вищенаведені положення, слід констатувати про розширення підстав для відкладення судового розгляду у разі укладення угоди про примирення.

Отже, у разі укладення угоди про примирення слід дотримуватися принципу розумного строку

та здійснюватися відкладення судового розгляду з урахуванням, по-перше, положень КПК України, дотримуючись безперервності судового розгляду та розумних строків, по-друге, досвіду правозастосовної діяльності, під час якої виокремлюють найпоширеніші у судовій практиці процесуальні порушення [6].

Таким чином, на всіх стадіях кримінального провадження потерпілий має право примиритися з підозрюваним/обвинуваченим і укласти угоду про примирення і слід погодитися, що тут закладений значний потенціал, однак практика застосування норм про укладення мирових угод між учасниками кримінального провадження несе собою порушення процесуальних прав і обов'язків та затягнутий судовий процес.

Висновки. Отже, у кримінальному провадженні появилось альтернативне вирішення затягування судового розгляду, а саме глава 35 КПК України, де учасники кримінального провадження можуть укласти: 1) угоду про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим; 2) угоду між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості. При цьому до уваги повинні братися не будь-які обставини, які забезпечують реалізацію прав учасників судового провадження, а лише ті, обставини, які дотримуються безперервності судового розгляду та розумних строків. А тому, кримінальне провадження на підставі угод повинно реалізовуватися у світлі безперервності судового розгляду, адже учасники судового розгляду можуть зловживати процесуальними правами.

Кримінальне провадження на підставі угод не повинно нести собою численних підстав для відкладення судового розгляду, а наоборот оптимізувати судовий розгляд. Тож, неналежна теоретична розвідка кримінального провадження на підставі угод, недоліки судово-судової практики зумовлюють винесення ухвал про відкладення судового розгляду.

Література

1. Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 5 жовтня 2012 р. № 223-1446/0/4-12 «Про деякі питання порядку здійснення судового розгляду в судовому провадженні у першій інстанції відповідно до Кримінального процесуального кодексу України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1446740-12>
2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. С. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
4. Кримінально-процесуальний кодекс Грузії URL: https://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/_-09_10_2009.pdf

5. Ухвала колегії суддів судової палати з розгляду кримінальних справ Львівського апеляційного суду від 2 лютого 2022 року. Справа №465/5192/18. Провадження № 11-кп/811/1070/21 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102981387>

6. Ухвала Решетилівського районного суду Полтавської області від 08 лютого 2023 р. Справа №546/57/22. Провадження № 1-кп/546/7/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108844788>

7. Ухвала Пустомитівського районного суду Львівської області від 13 травня 2021 р. Справа

№450/1314/20. Провадження № 1-кп/450/160/21 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96940745>

8. Trestním řízení soudním (trestní řád): Zákon ze dne 29. listopadu 1961 č. 141/1961 Sb / Národní shromáždění Československé socialistické republiky. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-141>

9. Disposizioni sulla competenza penale del Giudice di Pace, a norma dell'articolo 14 della legge 24 novembre 1999, n. 468: Decreto Legislativo 28 agosto 2000, n. 274. Il presidente della repubblica.